

tu. Nitekim sarayı ziyaret ettiği zamanlarda özel bir gümüş sandalyeye oturularak ağırlandı. Devletâbâdî Cavnpûr'da vefat etti.

Eserleri. Devletâbâdî çeşitli konularda ki eserleri yanında Farsça şiirler de yazmıştır. Bilinen eserleri şunlardır: 1. *Baħr-i Mevvc*. Sultan İbrâhîm Şarkî'ye ithaf edilen bu eser Farsça bir Kur'an tefsiridir. İlk altı süreye ait bölümü 1297 (1880) yılında Leknev'de basılmıştır (yazmaları için bk. Storey I/1, s. 10; I/2, s. 1193). 2. *el-'Aķâ'idü'l-İslâmiyye*. Eserin yazma bir nüshası Râmpûr Devlet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 310). 3. *Şerhu Uşûli'l-Pezdevî*. Ebû'l-Yûsr el-Pezdevî'nin *Uşûlü'd-dîn*'i üzerine yazılan bu şerhe ait yazma bir nüshanın Ebû'l-Kelâm Âzâd'ın şahsî kütüphanesinde olduğu belirtilmektedir (Zubaid Ahmad, s. 168). 4. *Fetâvâ-yı İbrâhîm Şâhî*. Devletâbâdî'nin çeşitli fetvalarını ihtiva eden bu eser Sultan İbrâhîm Şarkî'ye ithaf edilmiştir (*UDMİ*, IX, 471). 5. *Târîh-i Medîne* (Storey I/1, s. 427). 6. *Menâkıbü's-sâdat*. Peygamber neslinin faziletlerine dairdir (yazmaları için bk. Storey I/1, s. 211; I/2, s. 1261). 7. *el-İrşâd fi'n-naħv* (yazmaları için bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 309-310). 8. *Şerhu'l-Hindî*. İbn Hâcib'in *el-Kâfiye*'si üzerine yazılan bir şerhtir (a.g.e., II, 310). 9. *Bedâ'i'u'l-mizân*. Arap dili ve belâgatıyla ilgilidir (*İzâhu'l-meknûn*, I, 170, 172). 10. *Muşaddaķu'l-fazl*. Kâ'b b. Zühayr'in *Kaşidetü'l-bürde*'si üzerine yazılmış bir şerhtir (Abdülhay el-Hasenî, III, 22).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Gavsî Şüttârî, *Gülzâr-i Ebrâr*, Asiatic Society of Bengal, Ivanow 97, vr. 47; Fîrişte, *Târîh*, Bombay 1281, II, 306; Abdülhak ed-Dihlevî, *Aħbârü'l-aħyâr*, Delhi 1309, s. 175-176; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1371; Muhammed Sâdik, *Tabakât-ı Şahcihanî*, British Museum, Or. 1673, vr. 60; Gulâm Ali Âzâd, *Sübhatü'l-mercân* (nşr. M. Fazlurrahmân), Aligarh 1979, I, 95-96; a.mlf., *Me'âşirü'l-kirâm*, Agra 1910, s. 188-189; Siddik Hasan Han, *Ebcedü'l-‘ulûm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-ilmîyye), III, 219; Fakir Muhammed, *Hadâ'îķu'l-Hanefiyye*, Lucknow 1906, s. 319; Rahman Ali, *Tezkire-i ‘Ulemâ-i Hind*, Lucknow 1914, s. 88-89; Nüreddin, *Tecell-i Nûr*, Cavnpur 1900, II, 33; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 9-10, 211, 427; I/2, s. 1193, 1261; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-ħavâtır*, III, 20-22; Brockelmann, *GAL*, II, 285; *Suppl.*, II, 309-310; *İzâhu'l-meknûn*, I, 166, 170, 172; Kehhâle, *Mu‘cemü'l-mu‘ellifin*, I, 245; II, 30; IV, 309; Zubaid Ahmad, *The Contribution of India to Arabic Literature*, Lahor 1967, s. 167-168; K. A. Nizami, "ed-Devletâbâdî", *UDMİ*, IX, 470-471.

K. A. NIZAMI

DEVLETLER HUKUKU

(bk. SİYER).

DEVLETLÜ

Osmanlılar'da devlet adamları ve ulemânın ileri gelenleri için kullanılan resmî bir hitap şekli (bk. ELKÂB).

DEVLETOĞLU YÜSUF

(ö. 828/1424'ten sonra)

Daha çok *Vikâyenâme* adlı eseriyle tanınan divan şairi.

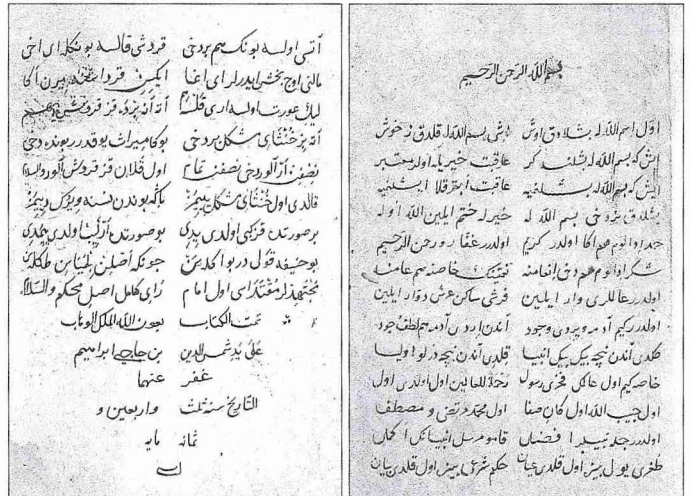
Hayatı hakkında bilgi yoktur. Balikesirli olduğu bilinmektedir. Asıl şöhretini, Arapça manzum bir fıkıh kitabını Türkçe'ye tercüme etmekle sağlamıştır.

Anadolu sahasında Türkçe ilk manzum fıkıh kitabı olan ve *Vikâye*, *Vikâye Tercümesi*, *Hidâye* ve *Vikâye Tercümesi*, *Manzum Fıkıh*, *Kitâb-ı Manzûme*, *Kitâbü'l-Beyân*, *Tuhfe-i Murâdî*, *Murâdnâme* olarak da anılan eser daha çok *Vikâyenâme* adıyla meşhur olmuştur. Devletoğlu bu eseri 827'de (1423) tercüme etmeye başlamış ve 828'de (1424) tamamlayarak Sultan II. Murad'a sunmuştur (bk. TSMK, Yeni Yazmalar, nr. 254, vr. 3^a; madde içinde verilen diğer varak numaraları da bu nüshaya aittir). Kâtib Çelebi'nin tercüme tarihi olarak 867 (1462) yılını zikretmesi (*Keşfü'z-zunûn*, II, 2024) bir yanlışlık eseri olmalıdır. Zira, "Balikesirî olmuş anın mevlidi / Hem sekiz yüz dahi yigirmi yedi // Hicrete târih ana ermiş iken / Hem yigirmi sekize girmiş

iken // Bunu nazm etti o yıllarda hemân / Kim hakikat maksûd oldur bigümân" beyitleri eserin tercüme tarihini açık bir şekilde vermektedir (bk. Çelebioğlu, *Mehmet Kaplan İçin*, s. 44). 6960 beyit olan eser mesnevi tarzında ve aruzun "fâilâtün fâilâtün fâilülün" kalıbıyla nazmedilmiştir. Önce besmelenin faziletinden bahseden kısa bir girişle tevhid ve na't kısımları, ardından "Sebebi Nazm-ı Kitâb" bölümü gelmektedir. Bu bölümde şer'î hükümlerden ve kadılıkla ilgili meselelerden söz edilip eserin mahiyeti hakkında bilgi verilmekte, ayrıca *Vikâyenâme*'nin Hanefî mezhebine göre kaleme alındığı belirtilmektedir. Daha sonra da klasik fıkıh kitaplarında bulunan bölümlere geçilmektedir.

Halka dinî bilgi vermek, özellikle kadınlara yardımcı olmak maksadıyla eserini Türkçe ve hatırdâ kalabilmesi için de manzum olarak kaleme aldığını belirten Devletoğlu, eserin aslının da manzum olduğunu, bundan dolayı Türkçe'ye nazmen çevrilisinin bir kusur teşkil etmeyeceğini belirtmektedir (vr. 2^b-3^a). Bu ifadelerden anlaşılacağına göre Devletoğlu'nun *Vikâyenâme*'si, Tâcüşşerîa Mahmûd b. Ahmed b. Ubeydullah el-Mahbûbî'nin (VIII / XIV. yüzyıl) *Vikâyetü'r-rivâye fi mesa'ili'l-hidâye* adlı eserinden doğrudan yapılmış bir tercüme olmayıp muhtemelen bu eserden faydalanılarak meydana getirilmiş Arapça manzum bir eserin çevirisidir. Tercümede esas aldığı kaynağın dışında başka eserlerden de bazı nakillerde bulunması (vr. 92^a, 104^a, 180^b), Devletoğlu'nun tek bir kitaba bağlı kalmadığını ve eserinin sadece bir tercüme olmayıp aynı zamanda yarı telif bir eser özelliği taşıdığını göstermektedir.

Devletoğlu Yûsuf'un *Vikâye Tercümesi*'nin ilk ve son sayfaları (TSMK, Yeni Yazmalar, nr. 254)

Vikāyenāme'nin nazım tekniği bakımından başarılı olduğu söylenemez. Bu husus biraz da işlenen konunun şiirle anlatılmaya uygun olmayışından ileri gelmektedir. Esasen müellif kusurlarının farkındadır ve bunların Türkçe'den kaynaklandığını söylemektedir (vr. 4^a). Bununla birlikte Türkçe'nin "kaba ve yetersiz" telakki edilip eserlerini bu dille yazanların hor görüldüğü bir devirde Devletoğlu'nun Türkçe yazması onun sağlam bir dil şuuruna sahip bulunduğunu göstermektedir. Yer yer sohbet havasının hâkim olduğu *Vikāyenāme* rahat bir anlatıma sahiptir. Birçok fikhî konu tasvir, tahlil ve izah edilerek hükme bağlanmıştır. Ses yapısı, kelime hazinesi ve gramer özellikleri bakımından Eski Anadolu Türkçesi döneminin ürünleri arasında yer alan eserin dili, o devrin dinî destanları ve didaktik eserleri gibi Arapça, Farsça kelime ve terkiplerle ağırlaştırılmamıştır ve bazı dinî terimlerin dışında kolaylıkla anlaşılabilir olacak sadeliktir. Şairin süs ve sanatından uzak olan ifadesi canlı, açık ve kuvvetlidir. *Vikāyenāme* bu özellikleriyle Türk dili için zengin bir malzeme kaynağı teşkil eder.

Büyük boy 240 varak olan *Vikāyenāme*'nin pek çok kütüphanede çeşitli yazma nüshaları bulunmaktadır (meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Beşir Ağa, nr. 71; Ankara Millî Kütüphane, nr. A 94; British Museum, Or., nr. 1166; Bibliothèque Nationale, Supplément Turc., nr. 26).

BİBLİYOGRAFYA :

Devletoğlu Yüsf. *Vikāyenāme*, Süleymaniye Ktp., Beşir Ağa, nr. 71; *Keşfü'z-zunûn*, II, 2024; *Osmanlı Müellifleri*, I, 304; Rieu, *Catalogue*, s. 9; Blochet, *Catalogue*, I, 179; *Suppl.*, s. 26; Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1926), İstanbul 1980, s. 354, 357; Ağâh Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri* (Ankara 1949), Ankara 1972, s. 9; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 76, 77, 78; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1964, s. 222-224; Gölpınarlı, *Katalog*, I, 146, 147; Âmil Çelebioğlu, *Sultan II. Murad Devri (824-855/1421-1451) Mesnevileri* (doçentlik tezi, 1976), EAÜİF, s. 188-208; a.mlf., "Balıkesirli Devletoğlu Yusuf'un Fikhî Bir Mesnevisi", *Mehmet Kaplan İçin*, Ankara 1988, s. 43-57; Abdülkadir Karahan, *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İstanbul 1980, s. 241-247; Mustafa Özkan, *Cinānî, Cilâü'l-kulûb*, İstanbul 1988, s. 10; M. C. Şehabettin Tekindağ, "İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi'nde Bulunan Türkçe Yazmalar Üzerine Çalışmalar I", *TM*, XVI (1971), s. 146; Kemal Yavuz, "XIII-XVI. Asır Dil Yâdigârlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri", *TDA*, sy. 27 (1983), s. 38; *TA*, XXXII, 107; *TDEA*, II, 280.

MUSTAFA ÖZKAN

DEVLETŞAH

(دولتشاه)

Devletşâh b. Bahtışâh-ı Semerkandî
(ö. 900/1494-95 [?])

İran şairleri hakkındaki
tezkiresiyle meşhur olan
Türk asıllı müellif.

Doğum tarihi belli olmamakla birlikte tezkiresini yazmaya başladığı sıralarda elli yaşlarında olduğuna ve eserini uzun yıllar süren bir çalışma sonunda 892'de (1487) tamamladığına bakılarak onun 830-840 (1427-1437) yılları arasında doğmuş olduğu tahmin edilebilir. Timurular'dan Şâhruh Mirza'nın nedimlerinden Emîr Alâüddeve-i İsfereyînî'nin oğludur. Bâbü'r'ün maiyetinde bir emîr olan büyük kardeşi Radyüddin Ali ise aynı zamanda Türkçe ve Farsça şiir yazar bir şairdi. Ailesi, babasının nisbesine bakılırsa İsfereyîn'den Semerkant'a gelip yerleşmiş olmalıdır. Semerkandî nisbesi ise bu şehirde doğmuş olduğunu göstermektedir.

Şiirlerinde Alâî mahlasını kullanan Devletşâh'ın o dönem Timurlu beyzadeleri gibi iyi bir öğrenim gördüğü tezkiresinden anlaşılmaktadır. Devletşâh öğrenimini tamamladıktan sonra Timurlu prenslerin sarayına girdi ve ömrünün büyük bir kısmını burada geçirdi. Kendisinin ve ailesinin sarayla yakın ilişkisi dolayısıyla ona emîr unvanı verildi. Sonunda babasından kalan araziye işletmek üzere çiftçiliğe başladı. Onun saraydan ayrılışına, sonraları devlet erkânı tarafından kendisine iyi davranılmamasının yol açtığı anlaşılmaktadır. Yıllarca Timur ailesine hizmet ettiği halde sonunda emirlikten çiftçiliğe düşüşünden ve maliye memurlarının zulümlerinden şikâyet etmesi bu ihtimali kuvvetlendirmektedir (*Tezkiretü's-su'arâ*², s. 80, 179, 371, 433, 437). Ancak saraydaki görevinden ayrılmasına babalarını öldüren şehzadelerin, şehzadelerini öldüren babaların davranışlarının sebep olduğu kadar dalkavuk ve iki yüzlü âlim ve şeyhlere karşı duyduğu tiksintinin de rolü olmuştur. Soylu bir aileye mensup olması sebebiyle devlet hizmetine tayin edilen kişilerin yönetici sınavından değil de çiftçi ve esnaf arasından seçilmesine karşı içinde uyanan tepki sonucu kendisini çiftçiliğe vermiş olması da mümkündür. Devlet yönetimiyle ilgili bu görüşünü kuvvetle savunmasına ve yanlış bir iş yaptığına inandığı

Bâbü'r'ü ağır biçimde eleştirmesine rağmen eski görevini tekrar elde etmek ümidiyle aynı davranışta bulunan Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevâ'i'yi övmüştür. Devletşâh tekrar devlet hizmetine girme yolundaki bu isteği gerçekleşmeden 896'da (1490-91) veya 900'de (1494-95) vefat etti.

Devletşâh'a asıl büyük ününü sağlayan *Tezkiretü's-su'arâ*² adlı eseridir. Bu tezkire, Ebû Tâhir-i Hâtûnî'nin günümüze ulaşmayan *Menâkıbü's-su'arâ*² adlı eseriyle Nizâmî-i Arûzî'nin bir tür tezkire niteliği taşıyan *Çehâr Makâle*'si ve Avfî'nin *Lübâbü'l-elbâb* adlı tezkiresinden sonra gelmektedir. 892'de (1487) tamamlanan ve Ali Şir Nevâ'i'ye ithaf edilen eser İran şairleri hakkında kaleme alınan genel nitelikte bir tezkiredir. Müellif bu kitabını yazarken aynı nitelikteki eserlerin yanı sıra ilmî ve edebî eserlerden de faydalanmıştır.

*Tezkiretü's-su'arâ*² bir mukaddime, yedi bölüm (tabaka) ve bir hâtimeden ibarettir. Mukaddimedede şiir sanatı ve meşhur on Arap şairi hakkında bilgi verilir. Bundan sonraki yedi bölümde ise 143 İran şairinin biyografileri yer alır ve şiirlerinden örnekler nakledilir. Hâtimede yedi çağdaş şair ile başta Hüseyin Baykara olmak üzere Herat sarayının ileri gelenleri anlatılır. Devletşâh'ın bu eseri, çok defa ele aldığı şairleri himaye edenler hakkında bilgi vermesi dolayısıyla tarihî bakımdan da önem taşır. Bu konuda faydalandığı kaynaklardaki yanlış bilgileri de nakletmekle birlikte eser döneminin sosyal tarihi açısından önemlidir. Ayrıca şairler hakkında bugün elde bulunmayan eserlerdeki bilgileri de nakletmiş olması tezkirenin değerini bir kat daha arttırmaktadır. Devletşâh'ın bu eseri, daha sonra yazılan Türkçe, Çağatayca ve Farsça tezkireleri tertip ve muhteva bakımından etkilemiştir.

Türkiye kütüphanelerinde nüshalarına rastlanmayan tezkirenin dünya kütüphanelerinde birçok yazma nüshası vardır (bk. Storey, I/2, s. 785-786). İlk olarak Bombay'da (1305/1887), daha sonra E. G. Browne tarafından London-Leiden'de (1901) yayımlanan eserin ilk beş bölümünü S. M. Zamin Ali Hindistan'da (Allahâbâd 1921), son zamanlarda tamamını Muhammed Abbâsî (Tahran 1337) ve Muhammed Ramazânî (Tahran 1366) neşretmişlerdir. Ayrıca eserin çeşitli konularla ilgili parçaları birçok Avrupalı bilgin tarafından yayımlanmıştır (bk. Storey, I/